

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Γ΄.

Ὅλον ἔστι περὶ οὗτου ἄν. θεοῦρου ἄφροντος
βουλεύσασκε ἢ περὶ παιδείας καὶ αὐτοῦ καὶ
τῶν αὐτοῦ οἰκείων. (Πλάτ. Θεάγης.)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

1881

ΠΛΑΤΩΝ

ἔΤΟΣ Γ'.

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1830

ΤΕΥΧΟΣ Β'.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑΙ ΟΜΙΛΙΑΙ

γενόμεναι ἐν ταῖς εἰδικαῖς συνελεύσεσι τοῦ Ἑλληνικοῦ Διδασκαλικοῦ Συλλόγου ἐπὶ τοῦ ζητήματος « Ἄν πρέπει γὰρ διδάσκηται τὸ δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν δίκαιον ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις; »

Α'.

ΒΑ. ΣΚΟΡΔΕΛΗ

Διευθυντοῦ τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ Διδασκαλείου.

Ἐάν, Κύριοι, τὸ προκείμενον ζήτημα ἔχη ἀνάγκην μεγάλης δεινότητος λόγου καὶ ἐπιχειρημάτων πρὸς ὑποστήριξίν του, φρονῶ, ὅτι πολὺ ἀπλούστερος εἶνε ὁ περὶ αὐτοῦ λόγος κατὰ τὴν ἐναντίαν θέσιν αὐτοῦ.

Ἦκουσα πολλὰ καὶ δίκαια ἐγκώμια περὶ τοῦ δικαίου ἐν γένει, καὶ περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου δικαίου ἰδίᾳ· ἀλλ' οὐδένα λόγον ἤκουσα δικαιολογοῦντα τὴν εἰσαγωγὴν τῶν δύο τούτων ἐπιστημῶν εἰς τὰ δημοτικά σχολεῖα.

Εἰσαγωγὴ δύο ἐπιστημῶν εἰς τὰ δημοτικά σχολεῖα! Ὅσον καὶ ἂν τρίψῃ τις τοὺς ὀφθαλμούς του, θὰ ἴδῃ, ὅτι περὶ τούτου πρόκειται. Τοῦτο δὲ ὁμοιάζει ὡς ἂν μύρμηξ τις προσεπάθει γὰρ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν μυρμηκίαν του πίθον ἐλαίου.

Νομίζω δὲ, ὅτι πρὸς λύσιν τοῦ τεθειμένου ζητήματος δὲν πρέπει γὰρ θαυμάσωμεν καὶ γὰρ πλέξωμεν τὸν πανηγυρικὸν τῶν ἐπιστημῶν τούτων· διότι τότε ὁ ἀγὼν θὰ ἦτο ἀπεριόριστος· ἄλλος θὰ ἐπῆνει τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν καὶ θὰ προέτεινε τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῆς εἰς τὰ δημοτικά ἡμῶν

σχολεία, ἄλλος θὰ εἴηρε δικαίως τὴν ἀξίαν τῆς ὑγιεινῆς, ἄλλος θὰ εὑρίσκεν ἰσχυρὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς χρησιμότητος τῆς γεωπονίας, τέταρτος ὑπὲρ τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου, καὶ οὕτω τὸ στάδιον θὰ ἦτο ἀνοικτὸν εἰς ἕκαστον κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ συμπαθείας καὶ θεωρίας καὶ βλέψεις πρὸς τὸν μέλλοντα βίον τῶν παιδῶν.

Ἐφ' ὅσον ὁμως δὲν ἀποφασίσωμεν νὰ μεταβάλωμεν τὸ δημοτικὸν σχολεῖον εἰς Πανεπιστήμιον ἐν μικρογραφίᾳ (en miniature, ὡς λέγουσιν οἱ Γάλλοι), τὸ ἔργον ἡμῶν δὲν εἶνε νὰ πλέκωμεν στεφάνους τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς παιδείας ἐν γένει καὶ νὰ ζητῶμεν τὴν εἰσαγωγὴν δὲ ταύτης καὶ ἄλλοτε ἄλλης ἐπιστήμης, ἀλλὰ νὰ ἐχώμεθα ἀπρὶξ τοῦ σκοποῦ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ πρὸς τοῦτον νὰ κανονίζωμεν τὸν κύκλον τῶν διδακτέων μαθημάτων.

«Ὀλίγον ἀπὸ ὅλα» εἶνε μία θεωρία, ἧς πιστὴν, ἀλλ' οὐχὶ ζηλωτὴν ἐφαρμογὴν εὑρίσκομεν εἰς τὸ παντοπωλεῖον ἐκάστου χωρίου· πιστεύω ὁμως, ὅτι οὐδεὶς ἡμῶν ἐπιθυμεῖ νὰ ἴδῃ τὴν κεφαλὴν τῶν Ἑλληνοπαίδων μεταβαλλομένην εἰς χωριάτικο μπακάλικον· ἐγὼ δὲ ἤθελον προτιμήσει, — ὅπως μὴ ἀπομακρυνθῶ τοῦ χωρικοῦ βίου, — νὰ ὁμοιάζῃ ἡ κεφαλὴ τῶν παιδῶν μας μὲ μύλον, ὅστις ἔχει τὴν δύναμιν νὰ μεταβάλλῃ πᾶν τὸ ἐν αὐτῷ ριπτόμενον εἰς ἄλευρον, ἐξ οὗ ὅπωςδὴποτε παράγεται εἶδός τι ἄρτου. Ἡ διχοφορὰ, ὡς βλέπετε, ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι ἐν μὲν τῷ παντοπωλείῳ ἐν διαφόροις κυτίοις εὑρίσκονται ἀμετάβλητοι οὐσίαι, ἐν δὲ τῷ μύλῳ ὑπάρχει δύναμις τις ἐνεργοῦσα καὶ μεταβάλλουσα τὰ εἰς αὐτὸν ριπτόμενα.

Ἡ κυρία ἐργασία ἐν τῷ σχολείῳ εἶνε ν' ἀναπτύξωμεν δύναμιν τινα, δυναμένην νὰ ἐνεργήσῃ.

Κακὸν πρᾶγμα εἶνε, Κύριοι, ἡ ἀμάθεια, ἀλλὰ θὰ ὁμολογήσητε ἅπαντες, ὅτι πολλῷ χειρότερον θηρίον διὰ τοὺς παίδας εἶνε ἡ ἡμιμάθεια καὶ τὸ δοκεῖν τινα εἶναι τι, μὴ ὄντα.

Ἄλλ' ἀρκουσι ταῦτα ὡς προεισαγωγὴ. Ἐγὼ θέλω ἐξετάσει ἐν μεγίστη συντομίᾳ τὸ ζήτημα ὑπὸ τρεῖς ἐπόψεις· α.) ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς χρησιμότητος καὶ ἀξίας, β.) ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν προτεινομένων μαθημάτων καὶ γ.) ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς δημοτ. παιδείσεως, ἀντιστρέψας ἐπίτηδες τὴν τάξιν.

1) Ἀναγνωρίζω, Κύριοι, ἔλην τὴν σπουδαιότητα, ἣν τὸ δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν δίκαιον κέκτηνται, καὶ τοῦτο οὐχὶ ὅπως μὴ δυσαρεστήσω τοὺς περὶ τὰ νομικὰ ἠσυχλημένους, ἀλλὰ διότι δὲν νομίζω, ὅτι ὁ Κικέρων εἶχε δίκαιον καταφερόμενος κατὰ τῶν νομικῶν τῆς ἐποχῆς του, ἐνῶ μάλι-

ἔτα καὶ αὐτὸς κατὰ τινα συγγραφέα ἦτο μάλλον δικηγόρος ἢ ρήτωρ.

Ἄλλ' ἂν κατὰ ταῦτα συμφωνῶ μὲ τοὺς περὶ τὸ δίκαιον φιλοσοφοῦντας, δὲν ἔχω λόγους νὰ διαφωνῶ πρὸς τοὺς περὶ τὰ οἰκονομικὰ δεινοὺς, εἴτινες ἀπὸ τῶν καιρῶν τοῦ Ξενοφῶντος τοσοῦτον συνιστῶσι τὴν τε οἰκιακὴν καὶ τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν· ἀλλὰ τίνας λόγους ἐδικαιοῦμην νὰ ἔχω, ὅπως μὴ σέβωμαι τὴν ὑγεινήν ἐπιστήμην; οὕτω δ' ἐκ πεποιθήσεως θχυμαστής τούτων τῶν ἐπιστημῶν ὢν, ἀδυνατῶ νὰ περιφρονῶ καίτοι ταπεινότερα τὰ χρησιμώτερα ὅμως ταῦτα, τὴν γεωπονίαν, λέγω, τὴν ναυτικὴν, τὴν ὑφαντικὴν καὶ νῆ τὸν Λούκουλον καὶ τὴν μαγειρικὴν.

Ἡ μεγάλη δὲ αὕτη καὶ εὐκολὸς στοργὴ πρὸς πάσας μονονοῦ τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας μὲ ὑποχρεοῖ νὰ γείνω πρὸς πάσας δικαιοτάτος, μὴ δίδων εἰσιτήριον εἰς οὐδεμίαν τούτων διὰ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Τί ζητοῦσιν αἱ μεγαλοπρεπέσταται αὗται Κυρίαὶ εἰς τὸν πενιχρὸν οἶκον τῶν μικρῶν παιδίων μας; ἅς ἀπέλθωσιν εἰς τὰς λαμπρὰς αἰθούσας τῶν Πανεπιστημίων, ἂν θέλητε, δώσατε εἰσιτήριον εἰς τινὰς αὐτῶν διὰ τὸ γυμνάσιον, εἰς ἄλλας διὰ τὰ πρακτικὰ σχολεῖα· τοῦτο δὲν εἶνε ἡμέτερον ζήτημα.

Ἡ ἀξία λοιπὸν καὶ χρησιμότης τίτλος εἰσόδου εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον δὲν εἶνε.

2) Ἄλλ' ἔστω· εἰσάγονται τό τε ἰδιωτικὸν καὶ τὸ δημόσιον δίκαιον εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα. Τίς θέλει διδάξει αὐτά; Ὁ Διογένης εἰσελθὼν ποτε εἰς σχολεῖον καὶ ἰδὼν τὸν διδάσκαλον κακῶς ἀναγινώσκοντα, προσελθὼν, εἶπε, «Διατί ρητορικὴν οὐ διδάσκεις;» ὁ δὲ διδάσκαλος ἔφη· «ὅτι οὐ γινώσκω»· ὁ Διογένης πονηρὸν μειδιάσας εἶπε· «καὶ μήπως γνωρίζεις ἀνάγνωσιν;» Ἡ θέλετε, εἶπετέ μοι, ν' ἀφαιρέσητε καὶ τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ διδασκάλου ἐκείνου ἀπὸ τῶν ἡμετέρων καὶ νὰ φορτώσητε αὐτοὺς νὰ διδάσκωσι πᾶσαν ἐπιστήμην;

Θὰ εἶπῃ τις βεβαίως· ἅς διδαχθῶσι ταῦτα οἱ διδάσκαλοι ἐν τῷ Διδασκαλείῳ· ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ ἀπαντήσῃ θὰ ζητήσωμεν τὴν εἰσαγωγὴν καὶ ἄλλων ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, ὧν ἐν τῷ πρώτῳ μέρει ἐμνήσθην.

3) Ἄλλ' ἐὰν συντελῶσι πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς δημοτικῆς παιδείσεως, λέγε μόνον, καὶ εἴμεθα πρόθυμοι οὐ μόνον τὸ ἰδιωτικὸν καὶ δημόσιον δίκαιον, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα νὰ εἰσαγάγωμεν, θὰ μᾶς εἴπωσιν ἴσως οἱ προτείναντες τὸ ζήτημα τοῦτο. Καιρὸς λοιπὸν νὰ ἐξετάσωμεν τίς ὁ σκοπὸς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

Μεταξὺ τῶν σοφῶν γνωμῶν, ἅς οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι μετὰ τοσαύτης εὐφυΐας καὶ πρακτικότητος διετύπωσαν, μία ἀναντιρρήτως εἶνε καὶ αὕτη.

«Πολυμαθίη νόον οὐ διδάσκει.» Τὸ σοφὸν τοῦτο ἀπόφθεγμα πρέπει πρὸ πάντων ν' ἀναγραφῆ εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, ὡς δηλοῦν, ἔτι σκοπὸς μὲν τῆς διδασκαλίας εἶνε ἡ κτῆσις ἢ ἀνάπτυξις τοῦ νοῦ· νοῦς ὅμως δὲν διδάσκειται διὰ πολυμαθείας, ἥκιστα δὲ δι' ἡμιμαθείας. Μόνον οἱ σκοποῦντες οὐχὶ νὰ μορφώσωσι καὶ ἀναπτύξωσιν ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς τοὺς παῖδας, ἀλλὰ νὰ ἐπιδειχθῶσιν αὐτοὶ ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἀκάκων παιδίων, οἱ θέλοντες ὡς οἱ σχολιογράφοι καὶ θαυματοποιοί, νὰ παρουσιάσωσι *prodiges*, ὡς λέγουσιν οἱ Γάλλοι, *zauber* κατὰ τοὺς Γερμανοὺς, ἐπινοοῦσι πολλὰ βιβλία καὶ καινοφανῆ τινα μαθήματα ἐνῶ δὲ τὰ ἀθῶα παιδία φαίνονται πλέοντα ἢ μετεωριζόμενα ἐν ἀφθονίᾳ τινὶ ἐπιστημονικῶν γνώσεων πράγματι ἢ μικρὰ αὐτῶν κεφαλὴ πάσχει *Glänzend Aramuth* (στίλβουσιν πενίαν), κατὰ τὴν ἔκφρασιν σοφωτάτου παιδαγωγοῦ.

Ἡ δημοτικὴ παιδείσις, Κύριοι, κύριον καὶ μόνον σκοπὸν ἔχει τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρος καὶ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν παιδίων· πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἀνάγκη ν' ἀποφεύγῃ μὲν πᾶσαν μηχανικὴν καὶ ἄνευ συνειδήσεως ἐργασίαν, νὰ προκαλῆται δὲ τὸναντίον τὸ ἠθικὸν διάφορον (*interesse*)· ἀλλ' οὐδὲν συντείνει τοσοῦτον εἰς τὴν νέκρωσιν μὲν τοῦ ἐνδιαφέροντος, ἐπικράτησιν δὲ τοῦ μηχανισμοῦ, ὅσον αἱ ἀκατάληπτοι ἔννοιαι, αἱ μὴ συνάδουσαι πρὸς τὴν ἀντίληψιν τοῦ παιδός, αἱ μὴ δυνάμεναι νὰ αἰσθητοποιηθῶσι, καὶ αἱ περιστώσαι σχέσεις οἷας δῆποτε λίαν μεμακρυσμένας τοῦ πνευματικοῦ κύκλου τῶν παιδίων. Δύνασθε, Κύριοι, νὰ πείσητε παιδίον νὰ σᾶς δανείσῃ τὴν δεκάραν του, ὅπως μετὰ δεκαετίαν ἀπολάβῃ δύο ἀντὶ μιᾶς; ἐνῶ πολὺ εὐκολώτερον εἶνε νὰ πείσητε αὐτὸ νὰ τὴν χάρισῃ εἰς τὴν τυφλὴν ἐπαίτιδα μὲ θυσίαν τῆς κολύρας του. Βλέπετε ὅτι τὰ παιδία ἀκολουθοῦσι κατ' ἴδιον τινα τρόπον τὸ γραφικὸν « Ἐλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν. »

Ἡ δὲ σωτηρία τοῦ συντάγματος, δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς γνώσεως τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ δικαίου· διότι δὲν λέγει οὕτω τὸ σύνταγμα, ἀλλ' ἐκ τῆς φιλοπατρίας τῶν Ἑλλήνων· διότι γέγραπται, ὅτι ἀφιερῶται εἰς τὴν φιλοπατρίαν τῶν Ἑλλήνων· οὐδεὶς δὲ δύναται νὰ δισχυρισθῇ, ὅτι ἡ φιλοπατρία εἶνε ἀποκλειστικὸν προϊόν τῆς σπουδῆς τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ δικαίου. Ἡ δὲ πολιτικὴ ἀνατροφή συνίσταται οὐχὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ δικαίου εἰς δεκαετεῖς παῖδας, ἀλλ' εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν πολιτικῶν ἀρετῶν ὡς ἐν σπέρματι κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν. Ἐὰν δὲ ἐπιτύχωμεν εἰς τοῦτο, τότε βεβαίως θέλομεν παρασκευάσει χρηστοὺς τῇ πατρίδι πολίτας, σεβομένους τὸ σύνταγμα καὶ τοὺς

νόμους αὐτῆς. Τὰς ἀρχάς δὲ ἐκείνας οὐ μόνον τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἐπιστημῶν τὰς ἀρχάς, ὅσαι συντελοῦσι πρὸς τὸν κύριον σκοπὸν τῆς δημοτικῆς παιδείσεως ὁ παιδαγωγὸς διδάσκαλος γινώσκει ἐν δέοντι καὶ καταλλήλως νὰ ἐντυπώσῃ καὶ καταληπτὰς νὰ καταστήσῃ εἰς τοὺς μικροὺς αὐτοῦ μαθητὰς, χωρὶς νὰ διδάσκῃ τὸ δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν δίκαιον.

Διαφέρει δὲ τὸ ἐν τοῦ ἐστέρου. Κατὰ τὸ τεθειμένον ζήτημα ἐρωτᾶται, ἂν πρέπει ὡς ἴδιον μαθήματα, ἐν τῷ προγράμματι τοῦ δημοτ. σχολείου τεθῆ τὸ δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν δίκαιον, διδασκόμενον ἐν ὠρισμέναις ὥραις καὶ ἡμέραις. Εἰς τοῦτο ἀπαντῶ δι' ἀπολύτου ἀρνήσεως ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου ἐν τῇ κλήσει τοῦ δημοτικοῦ σχολείου εἶνε τὸ νὰ ἐφοδιάσῃ τοὺς παῖδας, τοὺς μέλλοντας πολίτας, διὰ τῶν ἀναγκαιοτάτων καὶ χρησιμωτάτων γνώσεων, ὅσαι ἀναφέρονται εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἰδιωτῶν πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὴν πολιτείαν· ὁμοίως, Κύριοι, ὁ παῖς θέλει διδαχθῆ μετεωρολογικὰς τινὰς καὶ ἀστρονομικὰς γνώσεις· ἀλλὰ δὲν ἐπεταὶ ἐκ τούτου ὅτι πρέπει καὶ αἱ δύο αὗται ἐπιστῆμαι, ἡ Μετεωρολογία καὶ Ἀστρονομία νὰ ἐγγραφῶσιν εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν δημοτικῶν σχολείων.

Μέγας φιλόσοφος παιδαγωγὸς ὁ Waitz λέγει ὀρθῶς, «ἀντίκειται εἰς τὸ πνεῦμα τῆς παιδαγωγίας τὸ νομίζειν, ὅτι πᾶν τὸ διδακτικὸν χρήζει ἰδίου πρὸς διδασκαλίαν μαθήματος» (Allg. Pädagog. σ. 262 σημ.). Ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ πρέπει νὰ γίνηται χρῆσις ὅσον οἶόν τε ὀλιγωτέρων βιβλίων, νὰ ἐμπνέηται δὲ εἰς τοὺς παῖδας πρὸς ταῖς ἄλλαις ἀγαθαῖς ἔξοξαι καὶ ἢ πρὸς τὸ μανθάνειν κλίσις, δι' ἧς θέλει ἐπεκταθῆ ἡ τοσοῦτον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀναγκαία καὶ εὐεργετικὴ τῷ λαῷ φιλαναγνωσία.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους φρονῶ, ὅτι ἡ ἔδρα τοῦ τε δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ δικαίου δὲν πρέπει νὰ μετατεθῆ ἐν τῷ δημοτικῷ Σχολείῳ.»

ΒΑΘΜΙΑΙΑ ΑΝΑΙΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΜΕΡΩΝ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ.¹

ΥΠΟ Μ. ΓΚΙΟΛΜΑ.

Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἔπρεπε νὰ φοβῶνται μήπως ἀποτρέψωσι τὴν φύσιν ἀπὸ τοῦ ἑαυτῆς σκοποῦ, θέλοντες νὰ σχηματίσωσι τὸ σῶμα, οὔτινος ὁ-

¹ Ὅρα συνέχ. τεύχ. α', σελ. 24